

ВІДГУК

офіційного опонента доктора юридичних наук, професора Назимка Єгора Сергійовича на дисертацію Будіка Ігоря Миколайовича «Запобігання злочинам у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів, що вчиняють злочинні організації», подану на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дисертації. Кримінальні правопорушення у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів до повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну за кількісним показником традиційно посідали третє місце у загальній кількості протиправних діянь, які щорічно вчиняються в Україні. Відповідно до статистичних даних, викладених на сайті Офісу Генерального прокурора, у 2020 році було обліковано 28204 кримінальні правопорушення, у 2021 – 29587, у 2022 – 34398, у 2023 – 39124, у 2024 – 48233, станом на квітень 2025 року було обліковано 24576 кримінальних правопорушень у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інших кримінальних правопорушень проти здоров'я населення. Із урахуванням того, що у квітні 2024 року кількісний показник таких суспільно небезпечних діянь складав 16898 випадків, можна спрогнозувати, що негативна тенденція щодо інтенсифікації криміногенної ситуації буде збережена. Отже, наведене дозволяє констатувати, що на сьогоднішній день в Україні відсутні ефективні кримінально-правові та кримінологічні заходи запобігання злочинам у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів.

Однією із основних причин, яка негативно впливає на кримінологічну ситуацію в частині кількісно-якісного показника вказаних суспільно небезпечних діянь є те, що більшість із них вчиняється у складі організованих груп та злочинних організацій, а також мають транснаціональний та транскордонний характер. Наведене ускладнює процес їх виявлення, документування, а також викриття всіх осіб, які залучені до кримінально протиправної діяльності. Одночасно із цим, не дивлячись на євроінтеграційні пріоритети та прагнення держави, на сьогоднішній день в Україні відсутні

актуальні правові документи, скеровані на розв'язання проблеми організованої злочинності, а наявні нормативно-правові акти, здебільшого, не відповідають рекомендаціям, викладеним у міжнародних та європейських правових документах. Окремо також можна відзначити і те, що проблема інтенсифікації наркозлочинності має бути вирішена у найкоротші терміни із огляду на визнану потребу у приведенні національного законодавства у відповідність до законодавства Європейського Союзу.

Таким чином, вказане свідчить, що обрана автором тема дисертаційного дослідження є актуальною та своєчасною.

Актуальність дисертації також підтверджується тим, що вона виконана відповідно до Стратегії боротьби з організованою злочинністю (розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2020 року № 1126-р), Стратегії національної безпеки України (Указ Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020), Антикорупційної стратегії на 2021–2025 роки (Закон України від 20 червня 2022 року № 2322-IX), Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року (Указ Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019), Плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на 2021–2023 роки (розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 червня 2021 року № 756-р), Тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020–2024 роки (наказ МВС України від 11 червня 2020 року № 454), Основних напрямів наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2021–2024 роки (рішення Вченої ради Національної академії внутрішніх справ від 21 грудня 2020 року, протокол № 23). 17 Тема дисертації затверджена рішенням Вченої ради Національної академії внутрішніх справ від 25 жовтня 2022 року (протокол № 14).

Новизна представлених теоретичних результатів проведеного дослідження, їх наукова обґрунтованість та відповідність темі дисертації. Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є комплексним науковим дослідженням сучасних проблем запобігання злочинам у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і

прекурсорів, що вчиняють злочинні організації. За результатами системного аналізу результатів теорії та правозастосовної практики, досвіду інших країн і міжнародних організацій аргументовано низку нових концептуальних положень, висновків і пропозицій щодо розв’язання цих проблем.

Наукова обґрунтованість більшості положень наукової новизни, а також отриманих результатів, які відповідають предмету дисертаційного дослідження забезпечуються належною теоретичною, методологічною та емпіричною базою дослідження, а також правильно обраними об’єктом та предметом дослідження, метою та завданнями, які відповідають такій меті. Під час дослідження дисертант використав праці вчених із кримінального права та кримінології, кримінально-виконавчого права, кримінального процесуального права та суміжних галузей права.

Для досягнення поставлених мети й завдань використано такі наукові методи: діалектичний – надав можливість дослідити аспекти явища організованого наркобізнесу, необхідні для розроблення заходів запобігання цьому виду злочинності в їх розвитку, взаємозв’язку та взаємозумовленості, а також визначити тенденції розвитку кримінально протиправної діяльності в зазначеній сфері; формально-логічний – для визначення, уточнення і систематизації основних понять, що стосуються злочинних організацій та заходів запобігання їм, а також для формулювання теоретичних положень і висновків; порівняльно-правовий – з метою аналізу вітчизняного й зарубіжного законодавства щодо запобігання злочинам у сфері незаконного обігу наркотиків, що вчиняють учасники цих організованих злочинних об’єднань; системно-структурний – для визначення структури злочинних організацій, класифікації заходів запобігання злочинам, які вони вчиняють, а також побудови логічної структури дослідження; статистичний – для узагальнення емпіричної інформації, що характеризує стан, структуру, динаміку, тенденції, особливості злочинів, учинених злочинними організаціями у сфері наркообігу, а також особливості реалізації кримінальної відповідальності за ці делікти; аналізу документів – під час вивчення матеріалів судової практики.

Емпіричну базу дослідження становлять статистичні матеріали Офісу Генерального прокурора, Державної судової адміністрації України за 2020–2024 роки, понад 60 вироків, винесених упродовж 2008–2024 років у Дніпропетровській, Донецькій, Київській, Кіровоградській, Львівській, Одеській, Полтавській, Рівненській, Тернопільській, Херсонській, Черкаській областях і м. Києві щодо учасників злочинних організацій, що вчиняли злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів. Текст дисертації містить посилання на матеріали судової та правоохоронної практики, а також статистики судових та правоохоронних органів які аналізуються та використовуються для аргументації пропозицій та висновків.

До наведених у дисертації положень, які характеризуються новизною і достатньою мірою аргументовані здобувачем доцільно віднести: обґрунтовану необхідність виокремлення підстав кримінальної відповідальності за пропозицію незаконного виробництва, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів; думку про те, що реалізація кримінальної відповідальності учасників злочинних організацій за злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів має певні особливості; визначений стан учинення злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів, що вчиняють злочинні організації, упродовж 2020–2024 рр., та його ознаки; основні тенденції, які характеризують сучасний організований наркобізнес; думку про те, що звітність щодо боротьби з організованими злочинними об'єднаннями у сфері незаконного обігу наркотиків (форма № 1-ОЗ (місячна), затверджена наказом Генерального прокурора від 30 червня 2020 року № 299) не враховує найпоширеніші злочини, передбачені ст. 307 КК України, що суттєво спотворює реальну картину організованої наркозлочинності; удосконалені напрями запобігання діяльності злочинних організацій у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів, з огляду на положення Стратегії боротьби з

організованою злочинністю від 16 вересня 2020 року, проєкту Державної стратегії наркополітики на період до 2030 року та операційного плану з її реалізації на 2023–2025 роки, Плану дій ЄС щодо наркотиків на 2021–2025 роки; систему детермінант злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів, що вчиняють злочинні організації; типологію суб'єктів організованого наркобізнесу; положення щодо кваліфікуючих та особливо кваліфікуючих ознак злочину, передбаченого ст. 307 КК України; підстави спеціального виду звільнення від кримінальної відповідальності, передбаченого ч. 4 ст. 307 КК України; кримінально-правові ознаки злочинних організацій у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів; кримінологічні ознаки сучасних злочинних організацій у сфері незаконного наркообігу; обґрунтування недоцільності використання тлумачення стійкості, представленого в постанові Пленуму Верховного Суду України «Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями» від 23 грудня 2005 року № 13; пропозиції з удосконалення механізму кримінальної відповідальності учасників організованого наркобізнесу; обґрунтування необхідності вдосконалення норм щодо призначення покарання з метою обмеження суддівського розсуду у випадках застосування надто м'яких заходів до учасників організованих злочинних об'єднань.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що висновки та пропозиції, які містяться в роботі, упроваджені та використовуються в: законотворчій діяльності – для вдосконалення законодавства щодо запобігання злочинам у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів, що вчиняють злочинні організації; правозастосовній діяльності – під час розслідування цих злочинів, а також запобігання їм (акт впровадження Головного слідчого управління Національної поліції України від 7 лютого 2025 року № 20675-2025); науково-дослідній діяльності – у дослідженнях проблем запобігання злочинам у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів, що вчиняють злочинні організації (акт впровадження

Національної академії внутрішніх справ від 11 березня 2025 року № 23-нд); освітньому процесі – під час викладання навчальних дисциплін з кримінології та кримінального права (акт впровадження Національної академії внутрішніх справ від 11 березня 2025 року № 22-оп). Матеріали дисертації апробовані під час участі у науково-практичних та науково-освітніх заходах.

Оформлення дисертації. Дисертація оформлена згідно з нормативними вимогами, написана державною мовою, стиль викладення - науковий. У дисертації не виявлено порушень академічної доброчесності, плагіату, фабрикації, фальсифікації тощо.

Водночас ознайомлення із дисертацією І. Будіка дозволяє висловити окремі побажання та дискусійні аспекти:

1. Дисертант пропонує криміналізувати пропозицію незаконних дій із наркотичними засобами, психотропними речовинами або їх аналогами, яка визначатиметься як висловлення в будь-який спосіб (вербально, невербально, зокрема із застосуванням засобів зв'язку чи електронних комунікацій, тощо) іншій особі наміру залучити її до незаконного виробництва, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів незалежно від того, чи повідомляють про час, місце, спосіб чи інші обставини вчинення цих протиправних діянь.

Одночасно із цим така позиція видається не у повній мірі аргументованою. Так, автору доцільно визначитись із наявністю всіх традиційних для кримінального права підстав криміналізації протиправного діяння. Наведене зумовлене тим, що, по-перше, запропоноване не цілком узгоджується із положеннями Конвенції ООН про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин 1988 року. По-друге, відповідно до ст. 14 КК України, підшукування співучасників або змова на вчинення кримінального правопорушення є готуванням до кримінального правопорушення. Із урахуванням того, що санкція ст. 307 КК України передбачає покарання у виді позбавлення волі на строк від чотирьох до восьми років, пропозиція вчинення незаконних дій з наркотичними засобами, психотропними

речовинами або їх аналогами є готуванням до вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 307 КК України і, відповідно вже тягне за собою кримінальну відповідальність. Дисертантом також не було аргументовано суспільну небезпечність такого діяння як такого, що має бути криміналізоване, а також не враховано потенційно високої ймовірності його латентності через відсутність ефективних засобів доказування. Таким чином, враховуючи наведене, під час захисту на вказаному доцільно зупинитись більш детально та навести додаткові аргументи на користь своєї позиції.

2. У дисертації автор вказує, що для розв'язання проблем у призначенні покарань учасникам злочинних об'єднань необхідно вдосконалити спеціальні правила призначення покарання, обмеживши суддівський розсуд у випадках надмірно м'яких вироків щодо цієї небезпечної категорії злочинців. Така позиція також видається не до кінця аргументованою, оскільки національне кримінальне законодавство передбачає окремі підстави, які унеможливають застосування заохочувальних кримінально-правових заходів у разі вчинення кримінального правопорушення у складі організованої групи чи злочинної організації. Зокрема це, наприклад, стосується неможливості застосовувати спеціальні підстави для звільнення від кримінальної відповідальності організаторів.

У роботі дисертант звертає увагу на те, що відповідно до роз'яснень суду, виправдувальні вирoki, винесені за ст. 255 КК України щодо учасників злочинних об'єднань за вчинення злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів обумовлені недоведенням правозастосовними органами вчинення особою злочину, передбаченого ст. 255 КК України. Також вказується, що майже 40 % засуджених учасників злочинних організацій реально не відбуває покарання у виді позбавлення волі на певний строк, оскільки їх звільняють від відбування покарання з випробуванням (ст. 75 КК України). Іспитовий строк в усіх випадках становив 3 роки. Водночас обов'язки, які покладено на звільнених від відбування покарання з випробуванням, не завжди сприяють виправленню чи перевихованню засуджених. Це, на думку автора, засвідчує, що кримінально-правові норми про

звільнення від відбування покарання з випробуванням потребують удосконалення.

Водночас, враховуючи вказане, як видається, більш логічною є потреба в удосконаленні методик розслідування таких кримінальних правопорушень, оскільки недоведеність їх обставин не знаходиться у безпосередній кореляції із неефективністю механізму призначення покарання.

Ще одним дискусійним аспектом є визначена потреба в удосконаленні норми про звільнення від відбування покарання з випробуванням. Необхідно відзначити, що такі пропозиції завжди мають бути належним чином аргументовані, оскільки внесення змін до кримінально-правових норм, в яких визначено заохочувальні заходи впливу на осіб, які вчинили протиправні діяння, зокрема якщо такі зміни скеровані на скорочення підстав для їх застосування, можуть порушувати принцип гуманізму, що не відповідає загальному курсу розвитку кримінально-правової політики.

3. Автор вважає, що з метою підвищення ефективності протидії діяльності організованих груп і злочинних організацій у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів необхідно спростити процедури розслідування злочинів загалом і наркозлочинів, учинених учасниками організованих злочинних об'єднань зокрема: спростити процедури розслідування злочинів загалом і наркозлочинів, учинених учасниками організованих злочинних об'єднань зокрема; забезпечити спеціальну підготовку правоохоронців для боротьби з організованим наркобізнесом; забезпечити їх сучасними технологіями; створити реальні механізми захисту інформаторів і свідків у справах, пов'язаних із цими деліктами, а також правоохоронців та суддів, які супроводжують відповідні розслідування та судові розгляди; вербувати інформаторів серед учасників організованих злочинних об'єднань і використовувати їх у слідчих (розшукових) діях; упроваджувати системи винагороди за інформацію про організаторів наркобізнесу; здійснювати безумовну конфіскацію всього майна, пов'язаного з наркаторгівлею, – рахунків, нерухомості, автомобілів, криптовалюти; виявляти і

припиняти діяльність організацій, що відмивають кошти від наркобізнесу; блокувати наркочати й онлайн-магазини, знищувати канали збуту в даркнеті; забезпечувати швидкий та ефективний судовий розгляд справ, пов'язаних з організованим наркобізнесом.

Проте, по-перше, більшість таких заходів вже реалізовані. По-друге, автор розглядає низку міжнародних та національних документів, які скеровані на забезпечення комплексного підходу до зниження кількісного показника таких протиправних діянь шляхом удосконалення правоохоронної діяльності, що унеможливило спрощення процедури розслідування, про яке говорить дисертант. Отже, під час дослідження варто було б виокремити більш сучасні та принципово нові заходи запобігання таким кримінальним правопорушенням.

4. Посилаючись на праці вчених, дисертант вказує, що процес досудового розслідування кримінальних правопорушень, учинених учасниками злочинних організацій, як і інших злочинів та кримінальних проступків, суттєво ускладнений. Це дає змогу підозрюваному й обвинуваченому у певних випадках уникати кримінальної відповідальності за вчинене. Однією із причин виокремлюються тривалі терміни проведення експертиз.

Із такою позицією важко погодитись, оскільки, по-перше, із урахуванням специфіки предмету таких протиправних діянь, а також методики проведення експертизи на терміни її проведення важко впливати, оскільки це не завжди залежить від суб'єктивного фактору судового експерта. По-друге, навряд чи це можна вважати однією із причин, яка впливає на можливість підозрюваному й обвинуваченому уникати кримінальної відповідальності за вчинене.

5. Емпіричну базу дослідження становлять статистичні матеріали Офісу Генерального прокурора, Державної судової адміністрації України за 2020–2024 роки, понад 60 вироків, винесених упродовж 2008–2024 років у Дніпропетровській, Донецькій, Київській, Кіровоградській, Львівській, 19 Одеській, Полтавській, Рівненській, Тернопільській, Херсонській, Черкаській областях і м. Києві щодо учасників злочинних організацій, що вчиняли злочини

у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів.

Одночасно із цим дисертанту варто було б провести опитування співробітників правоохоронних органів, які безпосередньо залучаються до проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій, що надало б можливість виокремити прогалини, які виникають на практиці під час виявлення, документування та розслідування таких кримінальних правопорушень, а також більш комплексно підійти до розробки системи заходів запобігання.

Проте, зроблені зауваження і побажання не впливають на належний науковий рівень дисертації та не піддають сумніву результати, отримані здобувачем.

З урахуванням викладеного, дисертація І.М. Будіка «Запобігання злочинам у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів, що вчиняють злочинні організації» є кваліфікаційною науковою працею, яка містить положення, що мають істотне значення для науки кримінального права та кримінології. Дисертація відповідає спеціальності 081 «Право» і вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 із змінами. Автор дисертації – Ігор Миколайович Будік - заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент

**Перший проректор Донецького державного
університету внутрішніх справ
доктор юридичних наук, професор**

Єгор НАЗИМКО

Підпис Назимка Єгора Сергійовича засвідчую
**Т.в.о. начальника відділу документування
службової діяльності**

Наталя ХОЗЛУ